

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αντικείμενο του βιβλίου είναι οι Οδηγίες 2010/64 ΕΕ και 2012/13 ΕΕ για δύο θεμελιώδη δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων στην ποινική διαδικασία, το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και το δικαίωμα ενημέρωσης. Αμφότερες ενσωματώθηκαν στην ημέτερη έννομη τάξη με τον Ν. 4236/2014.

Οι δύο Οδηγίες είναι τα πρώτα νομοθετήματα ποινικού-δικονομικού περιεχομένου που παρήγαγαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ στο πλαίσιο των διευρυμένων εξουσιών τους, σύμφωνα με το άρθρο 82 της Συνθήκης για την Λειτουργία της ΕΕ, και εντάσσονται στο φιλόδοξο σχέδιο της οικοδόμησης μιας Ευρώπης των δικαιωμάτων.

Οι υπό συζήτηση Οδηγίες, μαζί με τις επόμενες τέσσερις που υιοθετήθηκαν στο χρονικό διάστημα 2013-2016, συγκροτούν ήδη ένα corpus minimum ενωσιακής ποινικής δικονομίας που αποσκοπεί στον συνδυασμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων με την απόλαυση ίσων θεμελιωδών δικαιωμάτων στις ποινικές διαδικασίες (οκτώ εκατομμύρια περίπου κατ' έτος) που διεξάγονται σε ολόκληρη την ΕΕ.

Με τις Οδηγίες επιδιώκεται η συστηματική κατάστρωση, η εξειδίκευση αλλά και η ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων στην ποινική διαδικασία που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, με πλήρη αξιοποίηση της νομολογίας των Ευρωπαϊκών Δικαστηρίων του Στρασβούργου και του Λουξεμβούργου.

Οι Οδηγίες θέτουν την θεωρία και την πράξη του ποινικού δικονομικού δικαίου προ νέων καθηκόντων: Η βούληση του ιστορικού νομοθέτη πρέπει να αναζητηθεί στις ενίοτε δαιδαλώδεις διαδικασίες των τριμερών διαβουλεύσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Συμβουλίου της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου· τα κείμενα των διατάξεων των Οδηγιών, ως προϊόντα «πολιτικού» συμβιβασμού μεταξύ των ποικίλων δικονομικών συστημάτων, είναι διατυπωμένα σε «ουδέτερη» γλώσσα ώστε να απαιτείται η προσαρμογή τους στην εννοιολογία της εθνικής έννομης τάξης· και η ενσωμάτωση των Οδηγιών στην εσωτερική νομοθεσία δεν είναι συνήθως εντελής, με αποτέλεσμα την έγερση ικανού αριθμού ερμηνευτικών ζητημάτων.

Στις νέες αυτές απαιτήσεις επιχειρεί να ανταποκριθεί το ανά χείρας πόνημα, το οποίο διαιρείται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται το σύνθετο δικαιο-πολιτικό υπόβαθρο των δύο Οδηγιών. Το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρα-

Πρόλογος

σης είναι αντικείμενο του δεύτερου κεφαλαίου, ενώ το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται το δικαίωμα ενημέρωσης, το οποίο αναλύεται σε τρία επί μέρους δικαιώματα, ήτοι το δικαίωμα ενημέρωσης για τα βασικά δικονομικά δικαιώματα, το δικαίωμα γνώσεως της κατηγορίας και το δικαίωμα πρόσβασης στο αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αποτίμηση της πρώτης τριετίας εφαρμογής των Οδηγιών, με αναφορά στην σχετική νομολογία ημεδαπών και αλλοδαπών δικαστηρίων, ενώ στο τελευταίο κεφάλαιο αναζητείται η προοπτική των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων στον ενιαίο δικαιοκώ χώρο της ΕΕ.

Βασικό μέλημα των αναπτύξεων υπήρξε η συστηματική ερμηνεία των διατάξεων των Οδηγιών με άξονα αναφοράς την πλούσια νομολογία του ΕυρΔΔΑ και την πρόσφατη του ΔΕΕ. Τα κείμενα των Οδηγιών συσχετίζονται με τις ρυθμίσεις του ισχύοντος ΚΠΔ και την νομολογία μας, με σκοπό την σύμφωνη προς τις Οδηγίες ερμηνεία τους. Η προσπάθεια αυτή αποκαλύπτει και την πρόσθετη αξία των Οδηγιών στον δρόμο προς μια Ευρώπη των πολιτών που θα διακρίνεται από τον βαθύ σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ευχαριστίες οφείλω στους συναδέλφους του Τομέα Ποινικών Επιστημών της Νομικής Σχολής Αθηνών, στους φίλους και συνεργάτες δικηγόρους και, πρωτίστως, στην οικογένειά μου για την συνεχή και ευγενική συνδρομή τους στην ολοκλήρωση του βιβλίου.

Στην εξαιρετική ομάδα του οίκου «Π.Ν. Σάκκουλας» είμαι υπόχρεος για την επιμέλεια της έκδοσης.

Αθήνα, Αύγουστος 2017

Ηλίας Γ. Αναγνωστόπουλος

1. Η γένεση των Οδηγιών για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ποινική διαδικασία

1.1. Η Πράσινη Βίβλος

Η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις «οικονομικές εγγυήσεις υπέρ των υπόπτων και των κατηγορουμένων στις ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την στην Ευρωπαϊκή Ένωση» της 19.2.2003¹ εγκαινίασε μια μακρά νομοθετική διαδικασία, οι πρώτοι καρποί της οποίας είναι οι Οδηγίες 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και 2012/13/ΕΕ για το δικαίωμα ενημέρωσης υπόπτων και κατηγορουμένων.

Της Πράσινης Βίβλου είχε προηγηθεί ευρεία έγγραφη διαβούλευση επί τη βάση ερωτηματολογίων προς τα αρμόδια υπουργεία των κρατών-μελών.

Η Επιτροπή αξιολόγησε τις απαντήσεις και παρατηρήσεις που έλαβε και εντόπισε πέντε τομείς, στους οποίους θεώρησε αναγκαία την ανάληψη άμεσης πρωτοβουλίας. Οι τομείς αυτοί ήταν α) η πρόσβαση σε νομικό παραστάτη στην προδικασία και το ακροατήριο β) η πρόσβαση σε διερμηνέα ή μεταφραστή γ) η έγγραφη γνωστοποίηση προς τους υπόπτους και κατηγορουμένους των δικαιωμάτων τους δ) η προστασία ευάλωτων υπόπτων και κατηγορουμένων ε) η παροχή προξενική συνδρομής σε αλλοδαπούς κρατουμένους.

Η Επιτροπή αιτιολόγησε την ανάληψη πρωτοβουλίας για την καθιέρωση μιας δέσμης κοινών «ελάχιστων» (στοιχειωδών) οικονομικών δικαιωμάτων για τους υπόπτους και κατηγορουμένους στους προαναφερόμενους τομείς, επικαλούμενη την ανάγκη ενίσχυσης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ, η οποία συνιστά προϋπόθεση της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών δικαστικών αποφάσεων². Η τελευταία αυτή είχε ανακηρυχθεί σε «ακρογωνιαίο λίθο» της δικαστικής συνεργασίας με τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε της 15/16.10.1999³.

---

1. COM(2003) 75 final. Βλ. Πολ. Τσιρίδη, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ ΝΔ/291 επ., Δ. Ζημιανίτη, Πράσινο Βιβλίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις «οικονομικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την ΕΕ», ΠοινΔικ 2003, 443-444.

2. Πράσινη Βίβλος, σελ. 9.

3. Σημείο 33 των Συμπερασμάτων. Βλ. π.χ. Anže Erbežnik, The Principle of Mutual Recognition as a Utilitarian Solution and the Way Forward, EuCLR 2012, 4 επ., Σπ. Καρανικόλα, Η επίδραση του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη, 2012, 13 επ.

1. Η γένεση των Οδηγιών για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ποινική διαδικασία

Σύμφωνα με την Επιτροπή⁴, μόνη η ιδιότητα των κρατών-μελών της ΕΕ ως συμβαλλομένων μερών στην ΕΣΔΑ δεν εξασφαλίζει την ομοιόμορφη εφαρμογή στην πράξη των προβλεπόμενων στην Σύμβαση δικαιωμάτων, με αποτέλεσμα την ύπαρξη σημαντικών διαφορών που εμποδίζουν την ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στο δικαστικό σύστημα των κρατών-μελών.

Η Επιτροπή επικαλέστηκε ακόμη⁵ το δικαίωμα των προσώπων να κινούνται ελεύθερα στον κοινό ευρωπαϊκό χώρο (άρθρο 2 ΣυνθΕΕ) και να απολαμβάνουν ίσες εγγυήσεις σε ολόκληρη την ΕΕ στις ποινικές διαδικασίες που τους αφορούν. Την ανάγκη καθιέρωσης κοινών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων των εμπλεκομένων στην ποινική διαδικασία ως αναγκαίου αντισταθμίματος στην ραγδαία ανάπτυξη νέων και ισχυρών εργαλείων αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, όπως το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως⁶, οι διατάξεις δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων, η εκτέλεση χρηματικών ποινών κ.ά., είχε εντοπίσει η Επιτροπή ήδη στην Ανακοίνωσή της με τίτλο «Προς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της 14.7.1998⁷. Σ' αυτήν⁸ επισημαινόταν ότι:

«Οι δικονομικοί κανόνες [των κρατών-μελών] πρέπει να παρέχουν τις αυτές εγγυήσεις διασφαλίζοντας ότι τα πρόσωπα δεν θα υποβληθούν σε άνιση μεταχείριση ανάλογα με το ποιο κράτος επιλαμβάνεται της υποθέσεώς τους. Οι κανόνες μπορεί να είναι διαφορετικοί υπό την προϋπόθεση ότι είναι ισοδύναμοι. Τούτο αφορά ιδίως τα ζητήματα της προστασίας των δικαιωμάτων της υπερασπίσεως, όπου πρέπει να αναπτυχθούν κοινές αρχές και κώδικες καλής πρακτικής...»⁹.

Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης είχε ανακηρυχθεί σε πρωτεύοντα στόχο της ΕΕ με το άρθρο 29 παρ. 1 ΣυνθΕΕ¹⁰.

Την νομική βάση για την πρωτοβουλία της Πράσινης Βίβλου ανηύρε η Επιτροπή¹¹ στο άρθρο 31(α) και (γ) ΣυνθΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η κοινή δράση στον το-

4. Πράσινη Βίβλος, σελ. 9, 11.

5. Πράσινη Βίβλος, σελ. 9-10.

6. Για το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως βλ. αντί άλλων την εκτενή μονογραφία του Δ. Μουζάκη, Το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως, 2009, 76 επ. και *passim*. Βλ. επίσης Ιω. Κυριτσάκη, Το ευρωπαϊκό ένταλμα συλλήψεως και η αρχή του διπτού αξιοποίνου, 2009, 40 επ.

7. COM(1998) 459 final.

8. Σελ. 9.

9. Βλ. και Δ. Ζημιανίτη, Η συμβολή των ευρωπαϊκών θεσμών της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας και, ιδίως, της Eurojust, στη δημιουργία ενός χώρου κατοχύρωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ΠοινΧρ ΝΓ/200 επ.

10. Βλ. π.χ. Estella Baker, The European Union's "Area of Freedom, Security and (Criminal) Justice" –Ten Years On, CrimLR 2009, 833 επ., Δ. Ζημιανίτη, Δυσλειτουργίες της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ΠοινΧρ ΝΣΤ/778 επ.

11. Σελ. 9, 11.

1.2. Η Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο

μέα της δικαστικής συνεργασίας περιλαμβάνει την διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών-μελών σε σχέση με την διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων, καθώς και την διασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη, στον βαθμό που αυτό παρίσταται αναγκαίο για την βελτίωση της εν λόγω συνεργασίας. Η Επιτροπή απέκρουσε τον αντίλογο, ότι η πρωτοβουλία της προσκρούει στην αρχή της επικουρικότητας που διέπει την δράση των οργάνων της ΕΕ έναντι των αρμόδιων εθνικών αρχών των κρατών-μελών¹².

Η υποδοχή της Πράσινης Βίβλου εκ μέρους των κρατών-μελών καθώς και άλλων φορέων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δικαστήρια, δικηγορικές ενώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.ά.) υπήρξε ως επί το πλείστον θετική. Η κριτική που ασκήθηκε, αφορούσε, κυρίως, τον βραχύ κατάλογο των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων, την απουσία, δηλαδή, από αυτόν ρυθμίσεων για την προσωρινή κράτηση, το τεκμήριο αθωότητας, τους κανόνες κτήσεως και αξιοποιήσεως των αποδείξεων, τις ερήμην διαδικασίες, την αρχή *ne bis in idem* κ.ά.¹³. Δεν έλειψαν, βεβαίως, και οι αρνητικές θέσεις, όπως εκείνη του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Ιρλανδίας που υποστήριξε ότι η πρωτοβουλία της Επιτροπής κινείται εκτός του πεδίου του άρθρου 31 ΣυνθΕΕ και παραβιάζει την αρχή της επικουρικότητας¹⁴.

1.2. Η Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο

Μετά την θετική υποδοχή της Πράσινης Βίβλου από την πλειονότητα των ενδιαφερομένων φορέων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε, το επόμενο έτος (2004), την Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο «σχετικά με ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στις ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση»¹⁵.

Η Πρόταση εκινείτο στο πλαίσιο της Πράσινης Βίβλου και προέβλεπε:

α) το δικαίωμα των υπόπτων και κατηγορουμένων να έχουν συνήγορο σε όλα τα

---

12. Πρβλ. π.χ. την κριτική των *Wendy De Bondt / Gert Vermeulen*, *The Procedural Rights Debate – A Bridge Too Far or Still Not Far Enough?*, *eu crim* 2010, 163 επ., οι οποίοι υποστήριξαν ότι η Επιτροπή υπερέβη την αρμοδιότητά της και όφειλε να περιοριστεί στην ανάπτυξη κοινών κανόνων σε υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα. Πρβλ. γενικότερα για την αρχή της επικουρικότητας στον τομέα της ποινικής ενωσιακής νομοθεσίας *Peter Asp*, *Subsidiarity and Coherence in European Criminal Law*, *EuCLR* 2011, 45 επ., *Valsamis Mitsilegas*, *EU Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford etc., 2009, 103 επ.

13. Βλ. π.χ. την Έκθεση της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (LIBE Committee – Εισηγητής ο Jorge Salvador Hernández Molar) της 23.10.2003 (A5-0361/2003 final), 12, 16.

14. Βλ. επ' αυτών την Επεξηγηματική Έκθεση επί της Προτάσεως Απόφασης-Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 28.4.2004, παρ. 18 και υποσημ. 14-16 και κατωτέρω υπό 1.2.

15. Της 28.4.2004 COM(2004) 328 final.

1. Η γένεση των Οδηγιών για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ποινική διαδικασία

στάδια της ποινικής διαδικασίας (άρθρο 2), καθώς και την υποχρέωση των κρατών-μελών να τους παρέχουν αυτή την δυνατότητα προς διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας και της αποτελεσματικότητας της υπερασπίσεως (άρθρ. 3-4), και μάλιστα δωρεάν στους μη δυναμένους να καλύψουν την δικηγορική αμοιβή εξ ιδίων (άρθρο 5).

β) το δικαίωμα της δωρεάν διερμηνείας (περιλαμβανομένης και της διερμηνείας των παρεχόμενων συμβουλών από τον νομικό παραστάτη οσάκις τούτο είναι αναγκαίο), καθώς και της μετάφρασης όλων των σχετικών εγγράφων της δικογραφίας που κρίνονται αναγκαία για την διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας, από διερμηνείς και μεταφραστές που κατέχουν τα απαραίτητα προσόντα (άρθρα 6-8). Στο άρθρο 9 προβλεπόταν η μαγνητοφώνηση ή μαγνητοσκόπηση των τμημάτων της διαδικασίας τα οποία διεξάγονται με την μεσολάβηση διερμηνέα προς έλεγχο της ποιότητας της διερμηνείας.

γ) το δικαίωμα ευάλωτων προσώπων (ανήλικοι, ψυχικώς ή σωματικώς πάσχοντες) να απολαύουν ειδικής μέριμνας εκ μέρους των κρατών-μελών στην διάρκεια της διαδικασίας (άρθρα 10-11). Ανάλογη πρόβλεψη με εκείνη του άρθρου 9 (μαγνητοσκόπηση ή βιντεοσκόπηση της εξέτασης προσώπων της υπό συζήτηση κατηγορίας) υπήρχε στην παρ. 1 του άρθρου 11.

δ) το δικαίωμα των συλλαμβανομένων και κρατούμενων προσώπων να ειδοποιούνται το ταχύτερον συγγενείς τους ή πρόσωπα από τον χώρο εργασίας τους (άρθρο 12), καθώς και (επί αλλοδαπών) οι προξενικές αρχές της χώρας ιθαγενείας ή της εντός ΕΕ κατοικίας τους και να επικοινωνούν με αυτές (άρθρο 13).

ε) το δικαίωμα των υπόπτων να πληροφορούνται, και δη εγγράφως, σε γλώσσα που εννοούν όλα τα σημαντικά δικονομικά δικαιώματά τους (άρθρο 14). Στον κατάλογο των γνωστοποιούμενων δικαιωμάτων θα περιλαμβάνονταν υποχρεωτικώς όλα τα προβλεπόμενα στην Απόφαση-Πλαίσιο δικαιώματα (αλλ' όχι μόνον αυτά). Η διασφάλιση της προσήκουσας γνωστοποίησης των εν λόγω δικαιωμάτων θα εξασφαλιζόταν με την παράδοση στον κατηγορούμενο μιας «επιστολής δικαιωμάτων» (Letter of Rights) και την υπογραφή της από το αρμόδιο κρατικό όργανο και τον ίδιον (παρ. 3-4).

Τα άρθρα 15-16 της Πρότασης Απόφασης-Πλαίσιο καθιέρωναν σύστημα καταγραφής και αξιολόγησης δεδομένων σε σχέση με τα υπό συζήτηση δικαιώματα, ώστε να είναι δυνατός ο έλεγχος και η αξιολόγηση της εφαρμογής της Απόφασης-Πλαίσιο από τα κράτη-μέλη.

Τέλος, στο άρθρο 17 περιλαμβανόταν ρήτρα περί μη απομειώσεως μειζόνων δικαιωμάτων ή εγγυήσεων στα εθνικά δίκαια (non-regression clause), σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις της Απόφασης-Πλαίσιο δεν επιτρέπεται να ερμηνεύονται με τρόπο που οδηγεί στον υποβιβασμό του τυχόν υψηλότερου επιπέδου προστασίας που παρέχει η εθνική νομοθεσία των κρατών-μελών. Η προσαρμογή των εθνικών νομο-

1.2. Η Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο

θεσιών στην προτεινόμενη Απόφαση-Πλαίσιο προβλεπόταν να ολοκληρωθεί μέχρι την 1.1.2006 (άρθρο 18).

Η αρχική υποδοχή της Πρότασης ήταν ανάλογη με εκείνη της Πράσινης Βίβλου¹⁶.

Την ευόδωση της πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καθιέρωση ελάχιστων κοινών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων στις ποινικές διαδικασίες φάνηκε να προμηνύει το πενταετές *Πρόγραμμα της Χάγης* που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις Βρυξέλλες την 4/5.11.2004¹⁷.

Το εν λόγω Πρόγραμμα με τίτλο «Ενίσχυση της Ελευθερίας, της Ασφάλειας και της Δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση» έθεσε, μεταξύ άλλων, ως στόχο του την ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ και των κρατών-μελών να διασφαλίζουν θεμελιώδη δικαιώματα και τις βασικές δικονομικές εγγυήσεις. Στο Πρόγραμμα επισημαινόταν (σημείο 3.3.1.) ότι η περαιτέρω πραγμάτωση της αμοιβαίας αναγνώρισης ως ακρογωνιαίου λίθου της δικαστικής συνεργασίας απαιτεί την ανάπτυξη ισοδύναμων κανόνων για τα δικονομικά δικαιώματα στις ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την ΕΕ και ότι στο πλαίσιο αυτό η σχετική Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο για ορισμένα δικονομικά δικαιώματα πρέπει να υιοθετηθεί μέχρι τα τέλη του 2005.

Εξ άλλου, η Νομική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην *Γνωμοδότηση* με ημερομηνία 30.9.2004¹⁸ επιβεβαίωσε την ύπαρξη νομικής βάσης για την υπό συζήτηση πρωτοβουλία της Επιτροπής, επικαλούμενη το άρθρο 31 (1)(γ) ΣυνθΕΕ, σύμφωνα με το οποίο η κοινή δράση για την δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις περιλαμβάνει (και) την διασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη στο μέτρο που τούτο είναι αναγκαίο για την βελτίωση της δικαστικής συνεργασίας.

Κατά την Νομική Υπηρεσία, η ΣυνθΕΕ δεν εμποδίζει την ΕΕ να θεσπίσει ίδια πρότυπα, προκειμένου να εξασφαλίσει το επιθυμητό επίπεδο προστασίας θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων στην έκταση που χρειάζεται για την διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων που στηρίζεται στην αμοιβαία εμπι-

---

16. Βλ. ενδεικτικώς την Έκθεση της Επιτροπής LIBE (Εισηγήτρια η Maria-Kathalijne Buitenweg) της 12.4.2005 (A6-0064/2005), τις Παρατηρήσεις της Γραμματείας του Συμβουλίου της Ευρώπης της 9.10.2006, την Απάντηση του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρώπης (CCBE) της 8.12.2004, *Joachim Vogel / Holger Matt, Gemeinsame Standards für Strafverfahren in der Europäischen Union, StV 2007, 206 επ.*, και παρ' ημίν *Στ. Παύλου*, Ευρωπαϊκή Ένωση και ΕΣΔΑ, ιδίως ενόψει και της συζητούμενης προτάσεως αποφάσεως-πλαίσιου (COM 2004/328 τελικό) για «ορισμένα δικονομικά δικαιώματα στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση», *ΠοινΧρ ΝΗ/97 επ.*

17. Συμπεράσματα της Προεδρίας της 5.11.2004 (14292/04), ΕΕ C 53, 1 επ. Βλ. *Γ. Νικολόπουλο*, Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής. Το «Πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του, 2008, 99 επ., *Est. Baker*, 836 επ.

18. Opinion of the Legal Service (12902/04).

1. Η γένεση των Οδηγιών για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ποινική διαδικασία

στοσύνη. Στην Γνωμοδότηση επισημαίνεται ότι ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της προτεινόμενης Απόφασης-Πλαίσιο στις υποθέσεις με διασυνοριακό χαρακτήρα και εντεύθεν ο αποκλεισμός των αμιγώς «εθνικών» ποινικών διαδικασιών, όπως φαίνεται να υποδεικνύει η αρχή της επικουρικότητας (άρθρο 5 ΣυνθΕΕ), θα ήταν εν προκειμένω πρακτικώς αδύνατος, καθ' όσον είναι αδύνατο να προεξοφληθεί ποιες υποθέσεις είναι αμιγώς εσωτερικές και ποιες έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα¹⁹.

Την αρχική αισιοδοξία για την ευόδωση της Πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαδέχτηκε, εν τούτοις, η διαπίστωση ότι η επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των κρατών-μελών επί του περιεχομένου της προτεινόμενης Απόφασης-Πλαίσιο είναι εξαιρετικά δυσχερής.

Πράγματι, οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών-μελών στο Συμβούλιο της ΕΕ δεν κατόρθωσαν, παρά τις επίπονες διαπραγματεύσεις σε διαδοχικές συναντήσεις, να καταλήξουν σε συμφωνία. Έξι κράτη-μέλη, με επικεφαλής το Ηνωμένο Βασίλειο²⁰, συνέπηξαν μια ιδιόρρυθμη συμμαχία κατά της προωθούμενης Απόφασης-Πλαίσιο και πρότειναν να υιοθετηθεί αντ' αυτής ένα κείμενο διακηρυκτικού περιεχομένου, με σκοπό να υποστηριχθούν μέτρα βέλτιστης πρακτικής. Η «συμμαχία» των έξι κρατών απέκρουσε την αρμοδιότητα της ΕΕ να θεσπίσει κανόνες για τα δικονομικά δικαιώματα στις ποινικές διαδικασίες, αν οι τελευταίες δεν έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα, και αμφισβήτησε την ανάγκη εισαγωγής επάλληλης ενωσιακής νομοθεσίας για την προστασία των υπό συζήτηση δικαιωμάτων, η οποία, κατά την άποψή τους, εξασφαλιζόταν επαρκώς με την ΕΣΔΑ²¹.

Το πρώτο εξάμηνο του 2007 η Γερμανική Προεδρία αποδύθηκε σε μια ύστατη προσπάθεια συμβιβασμού των αντιθέτων απόψεων προωθώντας μια απισχνασμένη εκδοχή της Απόφασης-Πλαίσιο με τρία δικαιώματα κατηγορουμένων (διερμηνείας και μετάφρασης, γνωστοποίησης των δικαιωμάτων, παράστασης με συνήγορο) με την δυνατότητα, μάλιστα, του κατ' εξαίρεση περιορισμού τους²². Και αυτή, όμως, η φτωχή εκδοχή της Απόφασης-Πλαίσιο δεν κατέστη δυνατό να υιοθετηθεί από το Συμβούλιο. Έτσι, τον Ιούνιο του 2007 η Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο ναυάγησε.

Οι σφοδρές αντιρρήσεις στις οποίες προσέκρουσε η Πρόταση της Επιτροπής, αποκάλυψαν το χάσμα που υπάρχει μεταξύ της επιφανειακής «ομοφωνίας» των κρατών-μελών για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων και του πραγματικού βαθμού προστασίας των ιδίων σε καθένα από αυτά.

19. Σύμφωνα οι *J. Vogel / H. Matt*, 212.

20. Τα υπόλοιπα κράτη ήταν η Ιρλανδία, η Κύπρος, η Μάλτα, η Τσεχία και η Σλοβακία.

21. Έγγραφο του Συμβουλίου 5119/07 της 17.1.2007.

22. Βλ. την συμβιβαστική πρόταση της Γερμανικής Προεδρίας της 22.12.2006 (16874/06) και τις επ' αυτής επεξηγηματικές παρατηρήσεις της 22.12.2006 (17090/2006).

1.2. Η Πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο

Το ναυάγιο της πρωτοβουλίας της Επιτροπής επιβεβαίωσε την δικαιολογητική βάση της, ότι δηλαδή η «χάρτινη» αρμονία των εθνικών συστημάτων που δημιουργεί η συμμετοχή τους στην ΕΣΔΑ, πόρρω απέχει από την διασφάλιση πραγματικής αρμονίας στην πρακτική εφαρμογή των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων που προβλέπονται σ' αυτήν²³. Η αδυναμία επίτευξης συναίνεσης για την υιοθέτηση Απόφασης-Πλαίσιο για τα υπό συζήτηση (ευάριθμα) δικονομικά δικαιώματα δικαίωσε την θέση της Επιτροπής, ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος για την λήψη μέτρων σε ενωσιακό επίπεδο με σκοπό την επίτευξη της (ελλείπουσας!) συμβατότητας των κανόνων και της πρακτικής στα κράτη-μέλη, ώστε η αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση των ποινικών δικαστικών αποφάσεων να πραγματοποιείται σε περιβάλλον αμοιβαίας εμπιστοσύνης και όχι αμοιβαίας αμφισβήτησης και δυσπιστίας²⁴.

Παρά την αποτυχία της Πρότασης Απόφασης-Πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε εκ νέου πρωτοβουλία για την θέσπιση κοινών ενωσιακών κανόνων προστασίας των δικαιωμάτων υπόπτων και κατηγορουμένων.

Σημαντική συμβολή στην ανανέωση του ενδιαφέροντος στον τομέα αυτόν και την αλλαγή του (δικαιο)πολιτικού κλίματος μεταξύ των κρατών-μελών διαδραμάτισε η εκτεταμένη έρευνα που διεξήχθη από το στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο των Βρυξελλών (ULB-Institute for European Studies / European Criminal Law Academic Network), υπό την διεύθυνση της Καθηγήτριας *Gisèle Vernimmen-Van Tiggelen*, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάστηκαν την 20.11.2008²⁵.

Στο Πόρισμα της σχετικής Έκθεσης αναφέρεται ότι:

«Η απόφαση να προσδοθεί στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ο ρόλος του κινητήρα της δικαστικής συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις δεν ήταν το φυσικό αποτέλεσμα μιας εξελικτικής διαδικασίας ή η λογική συνέπεια του υψηλού βαθμού της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Μάλλον, η αμοιβαία εμπιστοσύνη απλώς υπετέθη ως υπάρχουσα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ και προϋπετέθη εξ ίσου από το Συμβούλιο του Τάμπερε». «Στην πραγματικότητα», επισημαίνει η Έκθεση, «η εν

23. Βλ. *Taru Spronken*, EU Policy to Guarantee Procedural Rights in Criminal Proceedings: An Analysis of the First Steps and a Plea for a Holistic Approach, *EuCLR* 2011, 214 επ. Ο Χρ. Αργυρόπουλος, Η ιστορική εξέλιξη της ΕΣΔΑ στην Ελλάδα, στο: Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2004, 48, παρατηρεί ότι «η δίκαιη δίκη ... συνιστά τη λυδία λίθο της επάρκειας του δημοκρατικού και δικαιοκρατικού συστήματος».

24. Όπως παρατηρεί εύστοχα η *Viviane Reding*, *Vers une politique de l'UE en matière pénale: état des lieux et perspectives*, *L'Observateur de Bruxelles*, No 86/ Octobre 2011, 8, «ο υψηλός βαθμός της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ακρογωνιαίος λίθος του ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης και θεμέλιο της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, δεν διατάσσεται αλλ' απορρέει από την ποιότητα των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης».

25. *Gisèle Vernimmen-Van Tiggelen / Laura Surano*, *Analysis of the Future of Mutual Recognition in Criminal Matters in the European Union – Final Report*, 20.11.2008, σελ. 20 επ.

1. Η γένεση των Οδηγιών για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ποινική διαδικασία

λόγω εμπιστοσύνη δεν γίνεται αμέσως αισθητή και κάθε άλλο παρά είναι πάντοτε φανερή στην πράξη, παρότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των δικαστικών και δικωκτικών αρχών των κρατών-μελών φαίνεται να αυξάνει».

Στην αυτήν Έκθεση τονίζεται ο στενός δεσμός μεταξύ ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης και ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων εντός της ΕΕ και παρατηρείται εύστοχα ότι, ενώ η περίφημη διακήρυξη του Συμβουλίου του Τάμπερε, σύμφωνα με την οποία η αμοιβαία αναγνώριση είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της δικαστικής συνεργασίας, έχει επαναληφθεί τόσο συχνά ώστε να γίνει ένα είδος «σλόγκαν», το δεύτερο σκέλος της διακήρυξης, ότι δηλαδή «η ενισχυμένη αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων και η αναγκαία προσέγγιση της νομοθεσίας θα διευκολύνει την συνεργασία μεταξύ των αρχών και την δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων», συνήθως λησμονείται.

Η υπό συζήτηση ευρεία έρευνα, που περιέλαβε όλα τα (27) κράτη-μέλη της ΕΕ²⁶ και στηρίχθηκε σε πληροφορίες και απόψεις των εμπλεκόμενων φορέων (υπουργεία και διοίκηση, δικαστικές και εισαγγελικές αρχές, πανεπιστήμια, δικηγόροι, ευρωπαϊκοί φορείς και όργανα, λοιποί ειδήμονες, κ.ά.), κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ενδεκνυται η λήψη μέτρων από την ΕΕ για την ομοιόμορφη και αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων υπόπτων και κατηγορουμένων στις ποινικές διαδικασίες.

Σε παράλληλη έρευνα που διεξήχθη υπό την διεύθυνση της Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου του Μάαστριχτ, *Taru Spronken*²⁷, για τα θεμελιώδη δικονομικά δικαιώματα των κατηγορουμένων στην ΕΕ, ιδίως δε το δικαίωμα πληροφόρησης, το δικαίωμα υπερασπίσεως και το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, διαπιστώθηκε ότι «θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα σιωπής, το δικαίωμα πρόσβασης στην δικογραφία ή εκείνο της εξέτασης μαρτύρων δεν προβλέπονται σε όλες τις εθνικές νομοθεσίες», καθώς και ότι «είναι αμφίβολο αν η εφαρμογή των προαναφερόμενων δικαιωμάτων στην καθημερινή πρακτική ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ»²⁸. Τούτο καθιστά αναγκαία, σύμφωνα με το συμπέρασμα της έρευνας, την ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους της ΕΕ.

Εξ άλλου, η *Συμβουλευτική Ομάδα* Υψηλού Επιπέδου για το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Πολιτικής στον Τομέα της Δικαιοσύνης, η οποία συστάθηκε με πρωτοβουλία της Πορτογαλικής Προεδρίας με μέλη υπουργούς δικαιοσύνης έξι κρατών-μελών, υπό

---

26. Βλ. τις συμβολές για τα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ στο: *Gisele Vernimmen / Laura Surano / Anne Weyembergh* (eds.), *The Future of Mutual Recognition in Criminal Matters in the European Union*, Editions ULB, Brussels, 2009.

27. *Taru Spronken / Gert Vermeulen / Dorris de Vocht / Laurens van Puyenbroeck*, *EU Procedural Rights in Criminal Proceedings*, Maklu, Antwerp etc., 2009.

28. Σελ. 111.